

ביאורים

לאחר שהרמב"ם הסביר את טעותם של המבינים את דברי חז"ל כפשוטם, הוא פונה להסביר את הדרך הנכונה והאמיתית, לגשת לאגדות חז"ל, שהיא לדבריו דרך שרק מעטים הלכו בה.

עלינו לדעת שהתורה היא חכמה עליונה וגבוהה מאוד. אם כן, מצד ההיגיון הפשוט, לא ראוי שחכמה כה עליונה תרד לעולם הזה, ובאמת לימדונו חז"ל שמלאכי השרת לא רצו שהתורה תינתן למשה רבנו. לפי זה, ברור שחכמי התורה, ובייחוד אלה העוסקים בסתריה, צריכים להיות חכמים גדולים ומורמים מעם. מעבר לזה, המשימה המוטלת עליהם - ללמד את בני האדם את התורה - היא משימה מורכבת מאד, שהרי מוטל עליהם להסביר רעיונות עמוקים ומורכבים בשפתם של בני אדם גשמיים.

לכן, בחרו חז"ל בדרך של העברת התכנים העמוקים בדרך המשל והחידה. המשל יכול לקרב את לב השומע לדבר הנסתר ממנו, ודרך זה הוא יוכל, אם הוא ראוי לכך, להבין את הנמשל באופן נכון. לפיכך, מי שידוע לגשת לאגדות חז"ל בצורה נכונה, יודע שיש לחפש את העומק הרב שנמצא בהם, ולא לחשוב שהם התכוונו לדברים כפשוטם.

אלא שחשוב לדעת שההבנה האמיתית בתכנים כה עמוקים דורשת עמל רב. דווקא אדם המקבל על עצמו להתאמץ מאוד ולהיות: "עשוק הלב וטרוד הרעיון", על מנת להבין את עומק הנמשל שבדברי חז"ל, הוא זה שיכול לעסוק בעניינים כה קשים ומופשטים, כמו העיסוק שבו רוצה הרמב"ם לעסוק להלן - דברי חז"ל העמוקים על הגמול העתידי.

הרחבות

• הבנת דברי התורה כמשל

ונתאמת להם שדבריהם יש לו נגלה ונסתר; וכי הם בכל מה שאומרים מן הדברים הנמנעים - דבריו בהם בדרך חידה ומשל. הרמב"ם כותב, שהמפתח להבנת אגדות חז"ל הוא הבנת דבריהם כמשל. בפתיחה למורה נבוכים הרמב"ם מזכיר עיקרון זה גם ביחס לדברי הנביאים: "דע, כי מפתח הבנת כל שאמרו הנביאים ע"ה וידיעת אמתתו הוא הבנת המשלים וענייניהם ובאור לשונותיהם". הרמב"ם גם מקדיש חלקים נרחבים ממורה נבוכים כדי לבאר את המשלים הרמוזים בתורה.

הרמב"ם מלמד, שהבנת הנמשל אינה עניין פשוט. התורה כותבת את דבריה בשפה פשוטה, המתאימה לנו כבני אדם החיים באופן חומרי, אך יש בהם עומק פנימי גבוה ומופשט. החדירה אל 'הנשמה של התורה', אל ההשגות הרוחניות האמיתיות, תתאפשר רק על ידי עמל ויגיעה. לכן רק אדם שלא נותן מנוח לנפשו עד שמשיג את האמת על בוריה, יזכה להגיע לעומק הפנימי של התורה. "אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה, אז תבין יראת ה' ודעת אלוהים תמצא" [משלי ב, ד].

ב'הקדמה לפירוש המשנה' [אות ה] מבאר הרמב"ם מדוע חכמים כתבו דבריהם בדרך משל. חלק מטעמיו הם: להפרות את הלומדים, למנוע מסכלים להיפגש עם הדברים העמוקים ושגם קטנים יתעסקו עם דברי החכמים עד שיהיו ברמה לרדת לעומקם.

שאלות לדיון

מדוע כשחכמים משלו משלים הם לא חששו שיהיו כאלו שיטעו ויסלפו את דבריהם?

מדוע מעטים הם אלה ששייכים ל"כת השלישית"? האם גם בימינו מעטים בלבד שייכים לכת זו?

והפת השלישית - והם, חי השם! מעטים עד מאד, עד שאין ראוי לקרותם "פת", אלא כמו שיאמר לשמך: "מין", ורק היא יחידה. והם אותם בני אדם שנתבררה אצלם גדלת החכמים זכרונם לברכה וטוב שכלם, ממה שנמצא בכלל דבריהם מורים על עניינים אמתיים למאד. ואף על פי שהם מעטים ומפזרים במקומות מחבוייהם - הם מורים על שלמותם, וכי הם השיגו האמת; ושתברר גם כן אצלם מניעות ה"נמנע" ומציאות ה"מחב"ב" להמצא, וידעו כי הם, עליהם השלום, אינם מדברים התלים. ונתאמת להם שדבריהם יש לו נגלה ונסתר; וכי הם בכל מה שאומרים מן הדברים הנמנעים - דברו בהם בדרך חידה ומשל, כי הוא זה דרך החכמים הגדולים. ולפיכך פתח ספרו גדול החכמים ואמר: "להבין משל ומליצה דברי חכמים וחיזותם" (משלי א ז). וידוע הוא אצל בעלי הלשון, כי "חידה" הוא הדבר שהמקוץ בו בנסתרו - לא בנגלה מנוגו, וכמו שאמר: "אחודה נא לכם חידה וגו'" (שופטים יד ב). לפי שדברי החכמים כלם בדברים העליונים שהם התכלית, אמנם הם חידה ומשל. והיאך נאשימים על שמוחברים החכמה על דרך משל, ומדמים אותם בדברים הפחיתים המנוגים? - ואנו רואים החכם מכל אדם עשה זה ברוח הקדש, רצוני לומר: שלמה במשלי, ושיר השירים, ובמקצת קהלת, ואיך יקשה עלינו לסבר פרוש על דבריהם ולהוציאם מפשטם כדי שיאותר לשלם ויסכים עם האמת ועם כתבי הקדש - והם בעצמם סוברים בפסוקי המקרא ומוציאים אותם מפשטם ומשימין אותם משל? - והוא האמת. כמו שאנו מוציאים שאמרו בפרוש הפסוק: "הוא הכה את שני אריאל מואב" (דברי הימים א יא כב) - שהוא כלו משל; וכן מה שנאמר: "ירד והכה את הארי בתוך הבור" (שם). וכן: "מי ישקני מים מבור בית לחם" (שם יז) ושאר הספור כלו משל. וכן ספר איוב בכללו אמרו קצתם: "משל היה", ולא פרושו לאיזה דבר הושם זה המשל. וכן מתי יחזקאל (פרק לז) אמרו קצתם: "משל היה", ורבים כאלה.

ואם אתה, המעיין, מאחת משתי כתות הראשונות - אל תשגח בדברי, ולא בשום דבר מזה העניין, לפי שלא יהיה נאות לך שום דבר מנוגו, אבל יזיקך ותשנאהו. והיאך יאותו המאכלים הקלים המעטים בכמותם והישרים באיכותם לאדם שהרגיל במאכלים הרעים, הפכדים? אבל, באמת, הם מוזיקים לו והוא שונא אותם. הלא תראה מה אמרו האנשים שהיו רגילים לאכל בצלים ושומים והדגים: "ונפשונו קצה בלחם הקלקל" (במדבר כא ה).

ואם אתה מן הפת השלישית, וכשתראה דבר מדבריהם שהדעת מרחיק אותו - תעמד ותתבונן בו ותדע שהוא חידה ומשל. ותשכב עשוק הלב וטרוד הרעיון^ו בחבורו ובסברתו ותחשב למצא פונת השכל ואמונת הישר, כמו שנאמר: "למצא דברי חפץ וכתוב ישר דברי אמת" (קהלת יב י) - ואז תסתכל בספרי זה ויועיל לך בעזרת השם.

מי שמהכת
השלישית שיעין
בספר

התלים - דברים לא רציניים. **גדול החכמים** - שלמה המלך בספר משלי. **שהמקוץ בו בנסתרו** - כוונת הדבר בעומק שבו ולא בפשט הדברים. **בדברים העליונים וכו'** - דברי חכמים עוסקים בנושאים הרוחניים שהם מטרת המציאות. **אמנם הם חידה ומשל** - אבל הדברים נאמרים בלשון של חידה ומשל. **ומדמים אותם וכו'** - החכמים מדמים וממשילים את הדברים הרוחניים בדברים גשמיים מצויים. **נאות לך** - מתאים לך. **ותשכב וכו'** - אף כשתשכב תהא טרוד ומרוכז לנסות להבין את העומק שבדבריהם.

כת החידה
והמשל